

BIOTEHNIŠKI
CENTER NAKLO
SREDNJA ŠOLA

Biotehniški center Naklo-Srednja šola

Strahinj 99, 4202 Naklo, Slovenija

VAJA PRI PREDMETU ZGODOVINA
INTERVJU
KAKO SO ŽIVELI V JUGOSLAVIJI?

Mentor: Mojca Logar

Avtor: Aljaž Prezelj, 3.M

Junij 2020

Interjuvanca:

Anica Šimnic, 22. 11. 1951 = vijolična barva

Tomaž Prezelj, 13. 12. 1974 = modra barva

1. Ali se spominjate nacionalizacije, podržavljenja domovine takoj po drugi vojni? Ali ste utrpeli kakšno odvzetje – podržavljenje? Ali ste zemljo dobili po sloganu »zemljo tistemu, ki jo obdeluje« ali so vam jo vzeli?

Tega se ne spominjam, ker sem iz delavske družine. Doma smo imeli samo majhno hišo in vrt. Spominjam pa se iz pripovedovanja starejših v tekstilni tovarni Sukno Zapuže, kako zelo je bil prizadet nekdanji lastnik tovarne. Pogosto se je sprehodil po dvorišču in pobiral kosme preje, ki so padli z vozičkov. Pri tem je govoril: "Ljudje, tako se ne dela. To bo prevelika škoda za tovarno in ne boste mogli preživeti." Na koncu je, tako so pravili, od žalosti umrl.

2. Ali imate ohranjen spomin na povojne poboje? Ali je bil žrtev morda kdo od vaših sorodnikov in znancev – ne gre le za preganjanje in izvensodne poboje domobrancev ampak tudi premožnih ljudi, političnih nasprotnikov, vernih ljudi in duhovnikov?

Ne nimam takih spominov. Imela pa sem sorodnika prof. dr. Franca Pedička, ki je bil po koncu vojne zaprt v Teharjih. Povedal mi je, kako zelo hudo je bilo. Ker je bil še zelo mlad in mu niso mogli ničesar dokazati, so ga izpustili. Vse življenje pa se je spominjal teh hudih dni.

3. Ali imate ohranjen spomin na politično preganjanje in zapostavljanje drugače mislečih, vernih? Opišite življenjsko zgodbo takšnega človeka.

Sama teh preganjanj nisem doživela, čeprav sem bila zaposlena v pedagoški stroki. Bila sem v kolektivu, kjer se teh stvari ni izpostavljalo. Slišala pa sem, da so nekateri kolegi v drugih kolektivih imeli kar nekaj težav, če so hodili v cerkev ali se v čem drugem niso strinjali z oblastjo.

4. Se spomnite kakšnih državnih proslav, obiskov Tita v vašem bližnjem kraju?

29. novembra in ob dnevu mladosti smo na šoli vedno imeli proslavo. Ko sem bila že v službi, smo vsako leto 25. maja obiskali z učenci nekdanji partizanski tabor v Titovi vasi v Završnici. Tudi šola je nosila ime po Gorenjskem odredu. Vsako leto smo imeli tudi sprejem Kurirčkove torbice, spremljali pa smo tudi Titovo štafeto, če je potovala skozi naš kraj.

Tito je nekajkrat obiskal tudi Bled, a se kot otroci teh sprejemov nismo udeležili.

5. Ste bili Titovi pionirčki, cicibani in mladinci? Ali ste se udeležili kakšnega pobratenja v drugi Jugoslovanski republiki? Ali ste se udeležili kakšne mladinske delovne brigade – kdo vas je nagovoril k temu, kakšne spomine imate na ta dogodek? Je bil to izraz solidarnosti, prostovoljstva ali prikrite prisile, pričakovanega vedenja mladih?

V prvem razredu smo bili sprejeti med pionirčke, dobili smo modro čepico, rdečo rutko in pionirsko knjižico. Na ta dan ni bilo pouka, le proslava in zabava v čast novo sprejetih

pionirčkov. Bili smo zelo ponosni. Reklo se je »za domovino s Titom naprej«. Tito je rekel: »Vaše delo je učenje.«

V prvem razredu smo bili 29. 11. sprejeti med pionirje. Na proslavi smo dobili pionirsko kapo, rdečo ruto in pionirsko knjižico. Spominjam se tudi prisege, da se bomo pridno učili in bomo dobri pionirji. V višjih razredih smo bili sprejeti v mladinsko organizacijo. Delovnih akcij – brigad in raznih drugih takih dogodkov pa se nisem udeležila.

6. Kam ste hodili kupovat kavo, kavbojke, otroške vozičke, orodje in vse kar je bilo boljše kakovosti? Ali se spomnite nakupov v Avstriji, Trstu, Trbižu? Ali ste imeli kakšno neprijetno izkušnjo na meji?

Kvalitetnejše blago se je šlo kupovat v Avstrijo ali v Italijo. Blago je bilo boljše kvalitete. V tujino se je šlo kupovat tudi zato, ker se nekaterih artiklov ni dalo kupiti v Jugoslaviji. Nakupi v Avstriji in Italiji so bili vedno poseben dogodek. Kupili smo stvari, ki jih v Jugoslaviji nismo imeli. Vedno tudi kakšen priboljšek. Ob prihodu na mejo smo vedno uveljavljali vračilo davka npr. v Avstriji Melversteuer, na slovenski strani pa cariniku zatrjevali, da nimamo nič za prijaviti. Malo nas je bilo strah, da nam bodo pregledali avto, a nas je carinik vedno spustil. Na meji je jugoslovanski carinik vedno zahteval račun, zato smo vedno imeli dva računa in mu pokazali manjšega. Rekli bi lahko, da smo švercali, a po navadi je šlo za kavo, banane ali manjše tehnične izdelke.

Po kavo, margarino in banane smo občasno hodili v Avstrijo, po prašek, kavbojke ali kakšen drug del obleke pa na Trbiž. Pri prehodu meje je bilo treba skrbno skriti denar, saj si ga v tujino lahko nesel le določeno vsoto. Tudi po radije, računala in razne druge tehnične predmete smo hodili v tujino. Za večje stvari (bojler) si moral plačati carino, manjše stvari pa nam je na srečo uspelo pretihotapiti. Nikoli nisem naletela na prestroge carinike.

7. Kako se spominjate krize v Jugoslaviji v 80. letih 20. stoletja (bencinski boni, par ne - par, redukcija elektrike, pomanjkanje zdravil in higienskih pripomočkov)? Štafeta mladosti je bila včasih pomemben dogodek Jugoslavije – za vzpostavljanje kulta osebnosti Josipa Broza Tita, potem je bila ob razpadanju Jugoslavije ena prvih tem, v katero so pričeli dvomiti. Ali se spomnite pisanja o tem v reviji Mladina?

V času krize ni bilo dovolj goriva na črpalkah, zato je vlada uvedla bencinske bone. Z njimi si kupil bencin. Za zmanjšane količine prometa so uvedli parne in neparne dneve, z vozilom se je dalo voziti le vsak drugi dan. Časopis Mladina je bil zelo kritičen do sestave Jugoslavije in Tita.

V 80. letih smo za nakup bencina imeli bone. Tako goriva nismo mogli trošiti neomejeno, a smo se vseeno nekako znašli. Največji problem je bil, ker sva z možem imeli oba avtomobila (fička) registrirana na nepar. Številke nismo mogli spremeniti. Problem se je pojavil pri prevozu otrok v vrtec, jaz pa sem avto nujno potrebovala za v službo, saj nisem imela javnega prevoza. Stvari smo včasih pokombinirali s sorodniki, pogosto pa sem se odpeljala skrivaj do Bleda, pustila tu avto pri sorodnikih in se naprej odpeljala z avtobusom. Ker ni bilo direktnih zvez, sem morala pogosto prestopati in je vožnja trajala bistveno dalj časa kot z avtomobilom. Problem je bilo tudi pomankanje pralnih praškov, a to smo nekako reševali z

nakupi v Italiji. Štafeta je bila včasih zelo pomemben dogodek. Izročitev štafetne palice je vedno prenašala tudi televizija. Nekajkrat so jo izročili tudi predstavniki Slovencev. Ko je Tito umrl, so jo kmalu ukinili, saj ni imela nobenega pomena več. Ljudje se zaradi tega niso pritoževali, saj se je večini zdela nepomembna.

8. Ali se spomnite Titove smrti? Kje ste bili tedaj, kaj ste počeli? Ali ste bili ob njegovi smrti pretreseni in zakaj?? Kako ste gledali na Tita včasih in kako gledate nanj danes?

V času Titove smrti smo praznovali bratov rojstni dan. V večernih urah je bila novica objavljena po televiziji. Vsi smo bili žalostni, saj se je takrat na Tita gledalo kot na heroja. V času po njegovi smrti je prišlo na dan veliko novic o dejanjih, ki mečejo slabo luč na Tita npr. povojni poboji, veliko zadolževanje države, življenje na veliki nogi... Zaradi teh dejanj je mnenje o Titu bolj kritično, vsekakor pa je bil velika osebnost v svet. merilu.

Ob Titovi smrti sva bila z možem in hčerko na obisku pri teti v Beogradu. Na dan njegove smrti smo prišli ravno domov. Ko smo prižgali televizijo, je Tomaž Terček po nekaj minutah z žalostnim in resnim glasom povedal, da je Tito umrl. Smrt smo pričakovali, saj je bil že dalj časa bolan. Mož je bil pri rezervni policiji in so ga že po eni uri prišli iskat. Vsi smo se bali, kaj se bo v državi zgodilo ob Titovi smrti. Ker je bilo vse mirno, so moža že naslednji dan spustili domov.

V šoli smo skupaj z otroki spremljali odhod modrega vlak iz Ljubljane in Titov pogreb v Beogradu. Mnogi ljudje so jokali, vsi pa smo bili impresionirani, koliko uglednih tujih državljanov je prišlo na pogreb. Ljudje so bili zaskrbljeni, kaj se bo zgodilo z Jugoslavijo. Na srečo so stvari kar nekaj časa mirno potekale. Tito je bil včasih za večino državljanov pomembna osebnost, imel je tudi ugled v svetu. Nekateri ljudje, ki se niso strinjali z njegovo politiko, pa so imeli velike težave. Tisti, ki smo nekoliko bolje poznali stvari, smo videli, da so se nekaterim dogajale strašne krivice (Goli otok, dachauski procesi in druga politična preganjanja). O tem se je lahko samo šušljalo, a še to le v določenih krogih. Danes mi Titov čas pomeni določeno obdobje v zgodovini, ko so nekateri zelo dobro živeli, nekateri pa tudi ne.

9. Ali ste bili na začasnem delu v tujini? Kje ste bili? Kaj ste tam opravljali? Je bila z vami cela družina? Koliko časa ste bili v tujini? Kako so vas tam sprejeli? Zakaj ste se vrnili? Ali bi danes storili enako?

Na začasnem delu v tujini nisem bil. Je pa na začasno delo odšla družina mojega prijatelja. Njegov oče je bil kot predstavnik Slovenijalesa napoten v Ameriko, odšla je cela družina. Sošolec se je moral zelo na hitro naučiti angleško. Tam so jih sprejeli zelo lepo, kajti Slovenci so veljali za delaven narod. Domov so se vračali za počitnice. Po več letih so ostali v ZDA, kjer so ustanovili svoje podjetje.

Na delu v tujini nisem bila.

10. Ali se spominjate služenja vojaškega roka JLA? Kakšen je bil odnos do Slovencev v JLA? Kako gledate na vojaščino danes? So bila to stran vržena leta ali se vam zdi tudi kaj koristnega v tem načinu vzgoje mladih?

Vojaškega roka nisem služil v JLA, pač pa v samostojni državi Slovenji. Ker nisem želel za 6 mesecev od doma, sem uveljavljal ugovor vesti in sem zato služil civilni vojaški rok. 6 mesecev sem delal v domu za ostarele v Škofji Loki, kjer sem starim ljudem pomagal pri vsakdanjih opravilih. Na služenje gledam kot na posebno izkušnjo v življenju in ne na stran vržen čas.

Kot ženska nisem služila JLA.

11. Se spomnite olimpijskih iger v Sarajevu in naših tekmovalcev? Se spomnite Bojana Križaja, Borisa Strela, Mateje Svet, maskote Vučko? Se spomnite drugih športnih dosežkov naših športnikov? Kaj pa akcija PODARIM DOBIM ali ste morda kaj zadeli?

Olimpijskih iger v Sarajevu se seveda spominim. Najbolj se mi je vtisnilo v spomin drugo mesto Jureta Franka v veleslalomu. Pred njegovim nastopom drugega teka so učiteljice vse učence povabile v večnamenski prostor, kjer smo navijali za Jureta. V spominu teh iger mi je ostala tudi maskota Vučko, ki jo je narisal Jože Trobec iz Kranja. Akcija Podarim dobim je bila narejena z namenom financirati športnike. Podjetja so darovala nagrade, ljudje pa smo kupovali srečke, s katerimi so žrebali nagrade. Vedno smo kupili več srečk, žrebanje smo spremljali po TV. Glavna nagrada je bila hiša, a nikoli nismo imeli sreče, da bi kaj zadeli.

Olimpijskih iger v Sarajevu se zelo dobro spominjam. Vsi smo navijali za naše športnike. Navdušeno smo sodelovali tudi v akciji Podarim dobim, čeprav nismo nič zadeli.

12. Glasba – če pomislite na popevke in glasbene skupine, katera vam najprej pride na misel?

Poslušali smo različno slo glasbo, veliko manj kot sedaj se je poslušala tuja glasba. Najprej mi pade na pamet Tomaž Domicelj.

V mladih leti smo poslušali Beatle in Rolling Stonse, od domačih skupin pa so mi bile najbolj všeč Bele vrane. Rada sem poslušala tudi Majdo Sepe in Marjano Deržaj.

13. Ali ste poslušali kakšno radijsko oddajo – Četrtek večer, ste gledali kakšno televizijsko nadaljevanko ali oddajo?

V času Jugoslavije ni bilo dostopa do toliko medijskih vsebin kot danes. Imeli smo le nekaj med. programov in spremljali smo nadaljevanke, ki so bile na teh. Znana humorista sta bila Janez Hočevar – Rifle in Tone Fornezzi – Tof. Njune oddaje smo vedno spremljali. Narodno zabavne glasbe, ki se je predvajala v četrtkih zvečer, nisem spremljal.

Poslušali smo Četrtek večer in oddajo V nedeljo zvečer (Marjan Kralj); Veseli tobogan; Pokaži, kaj znaš in Spoznavajmo svet in domovino. Po televiziji pa smo gledali Mestece Peyton in film Dr. Kildare.

14. Kako ste dobili službo in stanovanje? Kako je bilo v službah – odnosi, dolžina delovnika, tempo? Se spomnite TOZD-ov, sindikata, skupnih srečanj z delavci... Kakšna je bila gospodarska učinkovitost socializma? Če se vam zdi tedanja gospodarska učinkovitost dobra, kako razlagate, da ste morali dobrine in priboljške kupovati v zamejstvu oz. tujini?

Ko sem dokončala šolanje, sem se javila na razpis v OŠ. To je bila celodnevna šola, pouk je potekal od 7:30 do 17:00. Učenci so vse obveznosti (učenje in naloge opravili v šoli). Imeli so čas za kosilo, organiziran prosti čas in razne druge dejavnosti. Zaposlena sem bila v izredno dobrem kolektivu, učitelji smo se izredno razumeli in si med seboj pomagali. Z nekdanjimi sodelavci se še danes srečujemo. Službenega stanovanja nisem imela. Z mojem sva stanovala nekaj časa pri sorodnikih, potem pa sva si zgradila svojo hišo.

15. Kam ste hodili na dopust – sindikalni turizem?

Na dopust smo hodili vsako leto v hrvaške obmorske kraje, kjer je imelo podjetje postavljeno prikolico. Bili smo v Medolinu, Maredi, Lanterni... Na dopust smo vedno peljali čim več stvari, tako da je bil avto obložen z vseh strani. Poseben dogodek je bil tudi vožnja na in z dopusta, avtomobili so bili majhni, brez klim, ni bilo avtocest in na morje smo potovali več ur v zelo visokih temperaturah.

Na dopust smo hodili na Hrvaško v počitniški dom podjetja, kjer je bil zaposlen moj. Dom je bil zelo lep in za takratne čase moderno urejen.

16. Če ste gradili hišo, kako ste kupovali material, avtomobile? Kakšen je bil vaš prvi avto? Ali so za vas še danes pojem dobrih okusov Domačica, Gavrilović, Kraš...

Hišo smo gradili v lastni režiji. Gradnja je potekala bolj počasi, kajti dopoldan sem bil v službi popoldan pa sem delal pri hiši. Imeli smo več delavnih akcij, pri katerih se je zbralo tudi 10 delavce: od zidarjev pa do tistih, ki so le pomagali – curakarjev. Moj prvi avto je bil Renault 4 po domače katarca. Izdelki Kraš in piškoti Domačica ter pašteta Gavrilović so še danes pojem dobrega okusa.

Za nakup avtomobila je bilo treba kar precej prihraniti, čeprav je bil to le fičko. Nanj si moral dolgo čakati, po navadi nisi imel izbire glede barve, vzeti si moral, kar so ti ponudili. Pri tem nisi smel biti izbirčen, čeprav je imel avto tudi kakšno prasko. Če bi protestiral, ga ne bi dobil, oz. bi moral dolgo čakati na novo pošiljko, ki pa ni bila nujno boljša.

Pri gradnji hiše smo si sorodniki in prijatelji veliko pomagal, dela smo opravljali v glavnem sami. Dobili smo tudi manjše kredite. Višina kredita je bila odvisna od tega, v kateri tovarni oz. podjetju si bil zaposlen. Največji problem pri gradnji je bil nakup cementa, saj ga v določenih obdobjih ni bilo lahko dobiti.

Piškote Domačica in pašteto Gavrilović še danes včasih kupim.

17. Ali ste kdaj govorili o tabu temah – Goli otok, Huda jama, Teharje, otroci s Petrička? Kako danes gledate na to problematiko?

O teh temah smo se pogovarjali le z določenimi osebami. Še danes se mi zdi, da so to strašne krivice, ki so se nekaterim zgodile. Ne moreš verjeti, da si bili ljudje v teh procesih tako nemočni, saj so nekateri za dobro države žrtvovali svoja življenja in življenja bližnjih, potem pa so jih tako nečloveško odstranili.

18. Se vam zdi, da je bilo življenje v socializmu in SFRJ lažje ali so to le stari dobri časi – bili ste mlajši in ko je človek mlad je vse lažje in lepše? Pomislite, kaj ste imeli tedaj na izbiro in kaj

imate danes, možnosti šolanja za mlade, šolanja v tujini in izmenjav na tujem? Se vam zdi da ste vi gradili socializem ali je socializem gradil vas?

Veliko ljudi pravi o dobrih starih časih, a so razmere za življenje danes boljše. Lažje dostopne so vse dobrine, izobrazba, življenje poteka na višji stopnji udobja. Bilo pa je v preteklih časih več medsebojnih stikov, prijateljstva in tudi za vse, ki so želeli delati, je bilo bolj poskrbljeno. Vsak je dobil zaposlitev, a plače niso bile tako visoke.

Nekdanji časi so bili lepi, saj smo bili mladi. Ko si mlad na vse stvari gledaš drugače. Živeli smo skromno, večina nas je bila približno enakih, med sabo smo si pomagali. Ko sem študirala v Ljubljani, med nami ni bilo bistvenih razlik. Če si bil priden, si imel tudi štipendijo, med počitnicami pa smo vedno delali. Tako smo zaslužili nekaj denarja za boljše preživetje. Starši nam niso mogli nuditi velikega udobja, saj nas je bila večina iz delavskih družin. V tujino nas večina ni hodila študirat, tudi današnjih izmenjav nismo poznali. Ko si doštudiraj, si vedel, da boš dobil službo. V tem je velika razlika od današnjih časov.

19. Kako se spominjate osamosvojitve Slovenije? Ste bili udeleženi v vojni? Ali je po vašem mnenju Slovenija že dosegla tisto, kar so zastavili in sanjali leta 1991?

Osamosvojitve Slo je potekala v več fazah: od priprav, plebiscita, vojne... V tem času je bilo prisotno veliko negotovosti o tem, kaj se bo zgodilo. Na srečo se je vse dobro izteklo. V času osamosvojitve smo sanjali o svoji državi in življenju v miru. Danes živimo v urejeni demokratični državi, kjer se vsakodnevno ukvarjamo s problemi, ki jih ni malo.

Večera osamosvojitve se zelo dobro spominjam. Proslavo smo spremljali po televiziji, potem pa smo se vaščani zbrali na bližnjem hribu. Vsi smo bili brezmejno navdušeni. Drugi dan je sledila streznitev. Osamosvojitveno vojno smo vsi spremljali s strahom, saj nismo vedeli, kako se bodo stvari končale. Šele takrat sem razumela, kako grozno je moralo biti med drugo svet. vojno, ko so začele tuliti sirene in so priletela letala. Na srečo je bilo pri nas tega komaj za vzorec.

Od osamosvojitve smo vsi veliko pričakovali, a smo v marsičem razočarani. Kot v zgodovini se Slovenci tudi sedaj ne znamo poenotiti. Ves čas mečemo polena pod noge drug drugemu, obujamo stare zamere in si s tem slabšamo življenje. Veliko več bi dosegli, če bi se znali sporazumeti in nastopati enotno.

20. Trenutno se spopadamo z novo situacijo – virusom COVID_19, ki je ohromil cel svet. Ali vidite kakšno podobnost v vojni za Slovenijo 1991 in danes, so kakšne politične osebnosti iste, kakšni so bili ukrepi v času vojne in kakšni so danes? Kako menite bomo občutili posledice te pandemije v prihodnje, kaj se bo spremenilo?

Predsednik vlade J. J. je bil aktiven v času osamosvojitve in je še danes. Tudi Jelko Kacin je bil glavni govorec takrat in danes. Razmere danes so popolnoma drugačne od takratnih. Epidemija je močno vplivala na način življenja in na ekonomsko stanje v državi. Veliko ljudi bo izgubilo službo. Prvi val smo z veliko finančno pomočjo države uspešno prebrodili, v kolikor se bo pojavil drugi val, bodo posledice še hujše.

V osamosvojitveni vojni smo bili Slovenci enotni kot verjetno še nikoli v zgodovini. Ni šlo za svet. problem kot gre danes, ko se z boleznijo spopadajo skoraj vse države. Gospodarske posledice bodo zelo velike, najbrž si jih sploh ne predstavljamo. Države rešujejo situacijo, kot vejo in znajo. Z boleznijo se bomo morali navaditi živeti.

Sliki 1 in 2: Članski izkaznici Zveze socialistične mladine Jugoslavije in Slovenije

Vir: Rok Prezelj

Slika 3: Prehodni slovenski denar – pred tolarjem

Vir: Rok Prezelj

Slika 4: Krizni boni za bencin

Vir: Rok Prezelj